

Strafprocesrecht op school

De muziekzender TMF heeft jongeren opgeroepen, op zijn site verslag te doen van incidenten waarbij leerlingen de klas uit worden gestuurd.¹ De actie zou inzicht geven op welke schaal dat soort incidenten voorkomt. Alom werd verontwaardigd gereageerd, met name omdat leerlingen werden aangemoedigd filmpjes als bewijsmateriaal in te sturen. Het is niet bevorderlijk voor de orde als leerlingen stiekem filmpjes gaan maken. Maar volgens twee kamerleden van de PVDA is ook het respect in het geding dat leerlingen aan hun leraar verschuldigd zijn.² Ik vind dat de PvdA dan tegelijkertijd aandacht moet vragen voor het respect dat leraren verschuldigd zijn aan de beginselen van de Nederlandse rechtsstaat. Is het eigenlijk verdedigbaar dat leerlingen zonder vorm van proces uit de klas worden verwijderd? In dat verband kunnen we iets leren van het strafprocesrecht dat in het Franse en Belgische onderwijs is uitgewerkt.

In het Franse onderwijs wordt onderscheid gemaakt tussen ordemaatregelen vanwege de leraar (punitions) en tuchtmaatregelen vanwege de schoolleiding (sanctions). De klas uitsturen, nablijven en strafwerk horen tot de *ordemaatregelen*. Ook het schrijven van een excuusbrief hoort daarbij.³ *Tuchtmaatregelen* zijn bijvoorbeeld formele berisping en schorsing.

Zowel voor de orde- als voor de tuchtmaatregelen geldt dat ze aan de algemene rechtsbeginselen moeten voldoen:^{4,5}

- geen straf zonder wettelijke/reglementaire grondslag
- straffen moeten worden aangepast aan de ernst van het vergrijp en aan de mate waarin het aan de leerling kan worden toegerekend
- straffen moeten worden uitgelegd en gemotiveerd
- leerlingen moeten in de gelegenheid worden gesteld hun kant van het verhaal te laten horen, hun gedrag te rechtvaardigen en hun belangen te verdedigen
- *individueel* vergrijp tegen de regels moet worden aangetoond; geen collectieve straffen
- de leerling mag zich laten ondersteunen of vertegenwoordigen

Wat de Franse ordemaatregelen (punitions) betreft, moet de persoon en de menselijke waardigheid van de leerling gerespecteerd worden. Niet alleen het geven van lijfstraffen maar elke vorm van fysiek of verbaal geweld en elke vernederende, kwellende of denigrerende bejegening is daarom verboden. Als de leerling voor straf moet nablijven, zal de leraar de schooldirectie daarvan schriftelijk in kennis stellen.

De Franse leraar mag niet voor straf het cijfer van de leerling verlagen en evenmin een nul geven. Ook het opleggen van strafregels (lignes) of het geven van een nul [voor Gedrag?] is verboden.⁶

In Frans-Brussel en Vlaanderen zijn er eveneens regels over orde- en tuchtmaatregelen.⁷ De Brusselse ordemaatregelen zijn als volgt gereguleerd:

HOOFDSTUK II. Ordemaatregelen

Art. 4. De ordemaatregelen dienen om het hinderlijk gedrag van de leerling te verbeteren zonder hierbij de goede werking van de instelling in het gedrang te brengen. Ze dienen ook opdat de leerling zich zou richten naar de vereisten voor een goede samenwerking met iedereen. De ordemaatregelen bestaan uit:

- a. de berisping;
- b. het nablijven of een alternatieve straf bestaande uit herstellingswerken ingevolge iedere handeling of nadelige onthouding of uit *werken* die passen bij de schoolactiviteiten van de leerling;
- c. de tijdelijke verwijdering uit één, meerdere of alle lessen.

Art. 5. De ordemaatregelen kunnen gepaard gaan met bijkomende taken opgelegd door het personeelslid van wie de ordemaatregel uitgaat. Deze taken worden zodanig gekozen dat ze ten goede komen van de intellectuele en morele ontplooiing van de leerling. Deze taken mogen in geen enkel geval bestaan uit materiële opdrachten van louter repetitieve aard. De bijkomende taken worden voorgelegd en verbeterd door het personeelslid dat deze oplegt.

Art. 6. Behoudens uitzonderlijke omstandigheden mag geen enkele ordemaatregel toegepast worden zonder dat de leerling voorafgaandelijk gehoord werd door het personeelslid dat de maatregel wil opleggen. Het verband tussen de feiten dat aanleiding geeft tot een ordemaatregel wordt vermeld in de *klas-agenda* van de leerling en ondertekend door de ouders van de leerling als deze minderjarig is of door de meerderjarige leerling zelf.

Art. 7. De berisping wordt opgelegd door de leden van het onderwijzend personeel of door de leden van het onderwijzend hulp personeel, door het schoolhoofd of zijn afgevaardigde. >>vervolg>>

Art. 8. Het nablijven of de alternatieve straf wordt beslist door het schoolhoofd of zijn afgevaardigde, op eigen initiatief of op gemotiveerd voorstel van een personeelslid. Deze ordemaatregelen gebeuren onder toezicht van een lid van het onderwijzend hulppersoneel of eventueel onder toezicht van een lid van het onderwijzend personeel. De duur ervan bedraagt minstens twee en maximum vier uren.

Art. 9. De tijdelijke verwijdering uit één, meerdere of alle lessen, dewelke meestal maximum drie werkdagen duurt en in ieder geval niet langer mag duren dan vijf werkdagen, wordt beslist door het schoolhoofd of zijn afgevaardigde, op eigen initiatief of op gemotiveerd voorstel van een personeelslid. Tijdens de tijdelijke verwijdering moet de leerling aanwezig zijn in het schoolgebouw en er opgelegde taken uitvoeren.⁸ De tijdelijke verwijdering uit één, meerdere of alle lessen moet formeel gemotiveerd en betekend worden via aangetekende brief of via de afgifte van een brief met ontvangstbewijs, aan de ouders van de minderjarige leerling ofwel aan de meerderjarige leerling zelf.

Wat heeft dat nu met de TMF-actie te maken? De actie zou geloofwaardig zijn als zij mede tot doel zou hebben zichtbaar te maken in hoeverre leerlingen in procesrechtelijke zin rechtvaardig behandeld worden. Met name wat de ordemaatregelen betreft, is dat in Nederland naar mijn indruk een grijs rechtsgebied:⁹

- onthoudt de leraar zich van fysiek en verbaal geweld?
- worden de strafbare feiten vastgesteld en wordt de straf gemotiveerd?
- heeft de leerling recht op weerwoord (al was 't maar in een nagesprek)?¹⁰
- is er een recht van beroep bij de schooldirectie tegen bijkomende straffen, zoals nablijven of strafwerk?

Scholen behoren procesrechtelijke waarborgen te scheppen die beantwoorden aan het rechtsgevoel van alle betrokken partijen: leraren, leerlingen en ouders. Rechtvaardige bejegening van leerlingen is een van de grondslagen van een veilige school en van de burgerschapsvorming van de leerling.

Wes Holleman

weblog onderwijs 7-9-2008

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.onderwijsvanmorgen.nl/docent-scoort-voldoende>

² <http://www.tmf.nl/microsites/reaction/blog/id/156608>

³ <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=451>

⁴ *Organisation des procédures disciplinaires dans les collèges, les lycées et les établissements régionaux d'enseignement (adapté)*. Circulaire 2000-105 d.d. 11-7-2000; gewijzigd en aangevuld in de Circulaire 2004-176 d.d. 19-10-2004. URL: <http://www.education.gouv.fr/bo/2000/special8/proced.htm> en <http://www.education.gouv.fr/bo/2004/39/MENE0402340C.htm>.

⁵ *Le règlement intérieur dans le EPLE*. Circulaire 2000-106 d.d. 11-7-2000. URL: <http://www.education.gouv.fr/bo/2000/special8/regl.htm>.

⁶ Vergelijk daarentegen: <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=88>.

⁷ *Besluit van het College van de Franse Gemeenschapscommissie (27-5-1999); Procedure orde- en tuchtmaatregelen ten aanzien van leerlingen* (okt. 2005). URL:

<http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/api2.pl?lg=nl&pd=1999-06-30&numac=1999031300;>

<http://pbd.gemeenschapsonderwijs.net/lop/Proc%20orde-%20en%20tucht%20aangepaste%20versie.doc>

⁸ Het Vlaamse secundair onderwijs kent ook nog de *preventieve schorsing* als ordemaatregel: de leerling komt niet dagelijks op school, maar behoudt het recht op begeleiding in zijn of haar leerproces.

⁹ <http://www.laks.nl/index.php?navID=6&catg=4&sub=0>

¹⁰ Vergelijk het 'straks-recht', bepleit door Frits Prior (*Baas in eigen soap: hoe betrek je leerlingen actief bij aanspreken, regels en straffen?* APS 2001). URL:

<http://www.schoolenveiligheid.nl/aps/School+en+Veiligheid/tools/veiligheid/omgangsregels/baas+in+ei+gen+soap.htm>